

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Juujärvi, S. (2018) Miten toimisin oikein? Sulautuva etiikan opetus sote-alalla. UAS Journal 3.

URL: <https://uasjournal.fi/3-2018/miten-toimisin-oikein/>

Miten toimisin oikein? Sulautuva etiikan opetus sote-alalla

Kirjoittaja: Soile Juujärvi.

Eettinen osaaminen on yksi sosiaali- ja terveydenhuollon perinteisistä kompetensseista (Kangasniemi ym. 2018). Koska sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden arvot ovat lähtökohtaisesti toisten ihmisten auttamiseen ja hyvinvointiin suuntautuneita, samansuuntaisten ammattieettisten arvojen ja ohjeiden omaksumista koulutuksen aikana on pidetty ammattietiikan riittävänä perustana. Koulutuksen säästöpainneissa etiikan opetusta on myös karsittu niin, että se on yhä harvemmin oma opintojaksonsa. Eettisiä kysymyksiä voidaan käsitellä muun opetuksen tai harjoittelun yhteydessä läpäisyperiaatteella. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen osaamistarpeiden selvityksessä (Kangasniemi ym. 2018) kannetaankin huolta etiikan opetuksen siirtymisestä verkko-opetukseen tilanteessa, kun muuttuva toimintaympäristö edellyttää osaamisen uudistumista. Vaikka e-oppiminen on tehokas tietojen oppimisessa, eettinen osaaminen perustuu ennen kaikkea asenteiden ja taitojen omaksumiseen, joka tapahtuu parhaiten sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (emt).

Ammattieettisessä päätöksenteossa tarvitaan erityisesti kykyä tunnistaa, analysoida ja ratkaista eettisiä ongelmia. Siinä dilemmakeskustelu eli keskustelu haastavista eettisistä ongelmista on todettu vaikuttavimmaksi opetusmenetelmäksi, kun taas luento-opetus ei juurikaan edistä moraalijattelun kehitystä tai ongelmanratkaisutaitoja (esim. Juujärvi & Pesso 2008). Dilemmakeskusteluja on perinteisesti toteutettu pienryhmissä luokkahuoneessa. Millä edellytyksin myös virtuaaliset dilemmakeskustelut voisivat edistää opiskelijoiden eettistä osaamista? Kuvaan

tässä artikkelissa sulautuvan opetuksen mallia, jossa lähiopetus vuorottelee verkossa tapahtuvien pienryhmäkeskustelujen kanssa.

Vaikuttava etiikan opetus

Vaikuttava etiikan opetus edellyttää, että eettiset käsitteet ja teoriat ovat eksplisiittinen osa opetussuunnitelmaa ja että opetusmenetelmät rohkaisevat opiskelijoiden kriittistä reflektiota ja innostavat heitä keskusteluihin: kunnon väittely laittaa ajattelun liikkeelle (Mayhew & King 2008). Nykyisen tutkijoiden näkemyksen mukaan moraaliajattelun kehitys säätelee myös ammattieettisten ohjeiden ja periaatteiden oppimista. Kehitys etenee vaiheittain oman ja ryhmän edun tavoitteluista kohti yhteiskunnan järjestystä ylläpitäviä ja yhteiskuntakriittisiä näkökulmia (Juujärvi 2016).

Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset ovat julkisia toimijoita, joilta voidaan edellyttää arkisten eettisten pulmien tarkastelua myös laajemmasta yhteiskunnallisesta perspektiivistä erityisesti nykyisessä työn murroksessa. Dilemmakeskustelun tehokkuus perustuu siihen, että opiskelijat kuulevat ja oppivat tovereiltaan kehittyneempien vaiheiden argumentteja. Yhteiskuntakriittisen näkökulman omaksumista edistää sosiaalietiikan teorioiden opiskelu, jotka lähtökohtaisesti tarkastelevat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja yhteisen edun kysymyksiä (Juujärvi & Pessa 2008). Etiikan käsitteiden oppiminen on tärkeää siksi, että ne mahdollistavat yksilölliset kokemukset ylittävän eettisen keskustelun. Käsitteet auttavat perustelemaan ammattieettisesti kestäviä toimintavaihtoehtoja ristiriitatilanteissa.

Meneillään olevassa COPE-hankkeessa kehitettiin sulautuvan opetuksen malli, joka pyrkii yhdistämään teoreettisen ja kokemuksellisen tiedon oppimisessa sekä kehittämään opiskelijoiden kykyä ratkaista monimutkaisia arkielämän ongelmia (Juujärvi 2018). Sulautuvalla opetuksella tarkoitetaan kasvokkaisen ja verkkoympäristön integroimista toisiinsa niin, että opiskelijat ja opettajat kohtaavat toisensa kummassakin ympäristössä. Kasvokkainen vuorovaikutus mahdollistaa yhteisen ideoinnin ja nopean tiedonvälityksen monimutkaisista asioista, kun taas verkossa voidaan hyödyntää vuorovaikutuksen eriaikaisuutta ja paikasta riippumattomuutta (Graham 2006.)

Etiikan verkkokeskustelut voidaan toteuttaa digitaalisella oppimisalustalla suljetuissa ryhmissä. Niiden etu kasvokkaiisiin keskusteluihin on siinä, että ne mahdollistavat ongelman pohdinnan ja argumentoinnin pitkällä aikavälillä puheenvuorojen tallentuessa viestiketjuihin. Sanattomien sosiaalisten vihjeiden puute alentaa kynnystä käyttää kriittisiä puheenvuoroja ja mahdollistaa myös ujojen tai muuten hitaasti käynnistyvien keskustelijoiden tasavertaisemman osallistumisen (Cain & Smith 2009.)

Opettajan roolina verkkokeskustelussa on fasilitoida oppimista. Hänen tulee seurata keskustelua ja haastaa opiskelijoita pohtimaan ongelmaa uusista näkökulmista oikea-aikaisilla kommentteilla ja kysymyksillä. Opettajan roolimalli kannustavana mutta kriittisenä keskustelijana on tärkeä opiskelijoille, joiden keskustelutyö voi olla liian hienovaraista (Juujärvi & Pessa 2008).

Eettinen toiminta ja päätöksenteko -opintojakson toteutus

Pedagoginen pilotti toteutettiin vuosina 2016 ja 2017 kahdella ylempään ammattikorkeakoulututkinnon Eettinen toiminta ja päätöksenteko -opintojaksolla. Opiskelijat olivat työkokemusta omaavia sosiaali- ja terveysalan ammattilaisia. Viiden opintopisteen laajuinen kurssi koostui 28 tunnin lähiopetuksesta, siihen limittyvästä verkkokeskustelusta suljetuissa ryhmissä sekä kirjallisesta tehtävästä. Kurssin tavoitteet ja sisältö käyvät ilmi taulukosta 1.

Taulukko 1. Eettinen toiminta ja päätöksenteko -opintojakson tavoitteet ja sisältö.

TAVOITTEET	SISÄLTÖ
Opiskelija tunnistaa eettisiä ongelmia jokapäiväisessä työelämässä	Eettisen toiminnan osatekijät
Opiskelija osaa analysoida eettisiä ongelmia työyhteisön ja johtamisen näkökulmasta	Sote-ammattien eettiset ohjeet
Opiskelija käyttää tutkittua tietoa, ammatillisia arvoja ja erilaisia eettisiä teorioita ammatillisessa päätöksenteossa	Huolenpidon ja oikeudenmukaisuuden etiikat
Opiskelija osallistuu aktiivisesti keskusteluun ammattialan arvoista ja eettisistä ongelmista	Sosiaalietiikan teoriat
Opiskelija tekee perusteltuja kehittämissuhteita työelämän käytänteiden parantamiseksi	Sosiaalihuollon tiedonhallinnan kysymyksiä (2016) Sosiaaliset oikeudet (2017)

Opiskelijat jaettiin 4–5 hengen moniammatillisiin pienryhmiin ennen opetuksen alkua ja he tutustuivat toisiinsa ensimmäisellä lähiopetuskerralla. Tällöin heille esiteltiin verkkokeskustelun menetelmä sekä painotettiin salassapitovelvollisuutta ja keskustelujen luottamuksellisuutta. Kukin ryhmä sai sopia aikataulun. Ensimmäisellä lähiopetuskerralla opiskelijat saivat keskusteltavakseen harjoitteludilemman aborttia harkitsevasta nuoresta naisesta, johon he sovelsivat oman alan eettisiä ohjeita. Varsinainen verkkokeskustelu käynnistyi toisen lähiopetuksen kerran jälkeen seuraavalla ohjeella:

Kuvaa sinua askarruttava työelämän tapaus tai tilanne, jossa et ollut varma, mikä olisi oikea tapa toimia. Mitkä asiat tai tekijät aiheuttivat sinulle siinä ongelman ja miksi? Miten toimit tapauksessa tai tilanteessa?

Keskustelkaa tapauksesta verkkokeskustelussa. Pohdi tilannetta omasta ja toisten asianosaisten näkökulmasta. Mitä asioita pitäisi ottaa huomioon? Mikä olisi (ollut) oikea tapa toimia?

Pohtikaa tapausta ammattieettisten ohjeiden, henkilökohtaisten ja ammatillisten arvojen sekä eettisten teorioiden valossa. Etsikää aiheeseen liittyvää tietoa ratkaisun tai päätöksenteon tueksi.

Verkkokeskustelut kestivät noin kaksi kuukautta, jonka aikana opiskelijat kirjoittivat keskimäärin 33 viestiä. Viestien määrä kuitenkin vaihteli vajaasta kymmenestä viestistä lähes sataan viestiin. Opiskelijat yleensä löysivät vaivattomasti keskustelun aiheeksi joko akuutin tai lähimenneisydessä

tapahtuneen haastavan tilanteen. Ryhmät etenivät tyypillisesti siten, että jokaista ongelmaa käsiteltiin peräkkäin pari viikkoa omassa viestiketjussaan. Opettajat osallistuivat keskusteluun kannustamalla ja tekemällä lyhyitä uusia näkökulmia herättäviä kysymyksiä (*Miten sosiaalialan ohjeet suhtautuvat tähän asiaan? Miten ongelma ratkaistaisiin utilitarismin periaatteita soveltaen?*)

Jokainen opiskelija laati keskustelupalstalle yhteenvedon omaa ongelmaansa koskeneesta keskustelusta. Tämän jälkeen hän teki kirjallisen analyysin ongelmasta ja sen ratkaisuvaihtoehdoista sekä laati toimeenpanosuunnitelman ratkaisun toteuttamiseksi. Opintojakso arvioitiin keskustelun ja kirjallisen tehtävän perusteella yksilöllisesti.

Kokeilun arviointia ja johtopäätöksiä

Opiskelijat arvioivat lähiopetuksen ja verkkokeskustelun yhdistelmän onnistuneeksi opiskelumenetelmäksi. Opiskeltavat asiat koettiin monimutkaisiksi ja ne herättivät paljon kysymyksiä. Keskustelu lähiopetuksessa muodostui intensiiviseksi eivätkä kaikki halukkaat aina ehtineet saada puheenvuoroa. Verkkokeskustelu tarjosi siten mahdollisuuden jatkaa aiheiden käsittelyä pienryhmässä. Opiskelijat toivat vastavuoroisesti verkkokeskustelun pulmia lähiopetukseen. Kasvokkaat kontaktit mahdollistivat luottamuksen syntymisen ja innostuneen ilmapiirin kehittymisen, joita ilman myös verkkokeskustelu olisi jäänyt laimeammaksi. Opiskelijoiden korkea motivoituminen johtui osaltaan siitä, että he käsittelivät omakohtaisia ongelmia. Samalla ne tarjosivat mahdollisuuden harjoitella muita eettisen osaamisen osatekijöitä, kuten kykyä tunnistaa eettisiä ongelmia arkipäivän epäselvissä tilanteissa ja toimeenpanotaitoja (Juujärvi, Myyry & Pessa 2007).

Verkkokeskustelun vahvuus oli puolestaan ongelmien analyttinen tarkastelu ja ajatusten kypsyttely: aiheisiin palattiin pitkienkin aikojen jälkeen. Tämä olikin välttämätöntä, koska ensimmäisten keskustelujen aikana opiskelijat eivät vielä tunteneet opintojakson koko teoreettista sisältöä. Verkko mahdollisti myös uuden tiedon ja ajankohtaisten aiheiden nopean linkittämisen keskusteluun. Opiskelijat pystyivät hyödyntämään keskustelua hyvin kirjallisessa tehtävässä. Oppimistulokset olivat pääsääntöisesti erittäin hyviä tai erinomaisia niin opettajan kuin opiskelijoidenkin arvioinnin mukaan.

Pilotti toteutettiin ylemmässä ammattikorkeakoulussa mutta on sovellettavissa myös alempaan tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Tällöin voidaan käyttää opiskelijoiden harjoittelussa kohtaamia eettisiä ongelmia. Sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden yhteisopiskelu on lisäetuna, koska se auttaa luomaan moniammatillista orientaatiota yhteisiin asiakkaisiin.

Johtopäätöksenä on, että sulautuvan opetuksen malli ammattietiikan opetuksessa on opiskelijoita vahvasti motivoiva menetelmä. Opettajan rooli verkkokeskustelussa on tärkeä, koska ilman riittävää kognitiivista haastamista keskustelu jää helposti käytännön ongelmanratkaisuksi. Opettajalta menetelmän soveltaminen edellyttää halua oppia uutta ja aitoa kiinnostusta eettisiin kysymyksiin.

Ettinen toiminta ja päätöksenteko –pilotti on osa Suomen Akatemian Strategisen tutkimusneuvoston vuosina (2016–2019) rahoittamaa COPE-hanketta (hanke 303608). Lämpimät kiitokset pilottiin osallistuneille opiskelijoille.

Kirjoittaja

Soile Juujärvi, VTT, yliopettaja, Laurea-ammattikorkeakoulu, soile.juujarvi@laurea.fi

Lähteet:

Cain, J. & Smith, D. (2009). Increasing moral reasoning skills through online discussions. *The Quarterly Review of Distance Education*, 10(2), 149–163.

Graham, C. R. (2006). Blended learning systems: Definition, current trends, and future directions. Teoksessa Curtis, J. Bonk & Graham, C. R. (toim.), *Handbook of blended learning: global perspectives, local designs*. San Fransisco, CA: Pfeiffer Publishing.

Juujärvi, S. (painossa). Practical problem solving in enhancing ethical competence of health and social care professionals. Teoksessa S. Juvonen, P. Marjanen & T. Meristö (toim.) *Learning by Developing 2.0 – New Faces of Learning by Developing (LbD) action model*. Vantaa: Laurea.

Juujärvi, S. (2016). Huolenpito ja oikeudenmukaisuus aikuisuuden moraaliajattelussa. Teoksessa E. Kallio (toim.), *Ajattelun kehitys aikuisuudessa – Kohti moninäkökulmaisuuutta* (s. 155–182). Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. (2007). *Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa*. Helsinki: Tammi.

Juujärvi, S. & Pessa, K. (2008). Pienryhmäkeskustelu eettisen herkkyyden ja ongelmanratkaisun kehittäjänä. *Kasvatus*, 39(4), 308–321.

Kangasniemi, M., Hipp K., Häggman-Laitila, A., Kallio, H., Kärki, S., Kinnunen, P., Pietilä A-M., Saarnio, R., Viinamäki, L., Voutilainen, A. & Walden, A. (2018). Optimoitu sote-ammattilaisten koulutus- ja osaamisuudistus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 39/2018. Saatavilla osoitteesta <http://tietokayttoon.fi/julkaisut/raportti?pubid=URN:ISBN:978-952-287-545-7>

Mayhew, M. J. & King, P. (2008). How curricular content and pedagogical strategies affect moral reasoning development in college students. *Journal of Moral Education*, 37(1), 17–40.